

## İSLAM'DA NÜBÜVVETİN TEMEL TAŞI: PEYGAMBERLİK KURUMU VE ÖNEMİ

### THE PILLAR OF PROPHECY IN ISLAM: THE PROPHETHOOD AND ITS IMPORTANCE

**Doç. Dr. Kadri ÖNEMLİ**

Harran Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilimleri, [konemli@harran.edu.tr](mailto:konemli@harran.edu.tr)  
Şanlıurfa / Türkiye

ORCID: 0000-0002-6421-058X

**Doç. Dr. Mehmet Cüneyt GÖKÇE**

Mardin Artuklu Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, [cuneytgokce@artuklu.com.tr](mailto:cuneytgokce@artuklu.com.tr)  
Mardin / Türkiye

ORCID: 0000-0002-8382-3787

#### Özet

İslam'da iman, sadece Allah'a inanmakla sınırlı değildir. İman, aynı zamanda Allah'ın varlığına, birliğine ve sıfatlarına inanmak, O'nun emirlerine uymak, yasaklarından kaçınmak ve peygamberlerine inanmak anlamına gelir. Nübüvvet, İslam dininin temel taşlarından biridir. Bu nedenle, nübüvvetin doğru bir şekilde anlaşılması, İslam'ın diğer inanç esaslarının ve ibadetlerinin de doğru bir şekilde anlaşılması için büyük önem taşır. Kur'an, nübüvvet hakkında en güvenilir ve kapsamlı bilgi kaynağıdır. Bu nedenle, nübüvvetin Kur'an bağlamında incelenmesi, İslam'a dair daha derin bir anlayış kazanmak için vazgeçilmez bir adımdır. Bu bağlamda, nübüvvet inancı, imanın tamamlayıcı bir parçasıdır. Peygamberlerin hayatları ve vahiy ile getirdikleri, insanların imanlarını takviye eder, güç katar ve onları sırat-ı müstakîmde kalmaya özendirir ve teşvik eder. İman sadece kalp ile tasdik etmek değil, aynı zamanda amele, fiiliyata dökmeyi de gerektirir. Peygamberlerin getirmiş oldukları inanç esaslarına uygun yaşamak, imanın bir gereğidir. Tarih boyunca, ümmetlerin bir kısmı peygamberlere yönelik inançlarında tutum ve davranışlarında vasatı koruyamamışlardır. Peygamberleri tamamen görmezden gelme veya yok sayma, hem de onları ilâhî bir varlık gibi yüceltme inancı, İslam' inancına aykırı bir tutumdur. Nübüvvet, İslam'ın iman şartlarından biri olup, dinin anlaşılması ve yaşanması için vazgeçilmez bir unsurdur. Peygamberler, Allah'ın insanlığa gönderdiği elçiler olarak, dini doğru bir şekilde tebliğ etmişler ve söz ve davranışlarıyla insanlara örnek olmuşlardır. Bu nedenle, nübüvvet inancını doğru bir şekilde anlamak, İslam dinini daha iyi kavramak için önemli bir adımdır. Çalışma nübüvvet kavramının akidevî yönden önemini vurgulayarak, bu konudaki akademik tartışmalara katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

**Anahtar Kelimeler:** İslam, Nübüvvet, Vahiy, İman, Toplumsal Düzen.

## Abstract

In Islam, faith is not only limited to believing in Allah. It also means believing in the existence, unity and attributes of Allah, obeying His commands, avoiding His prohibitions and believing in His prophets. Prophethood is one of the cornerstones of the Islamic religion. Therefore, a correct understanding of prophethood is of great importance for a correct understanding of the other principles of faith and worships in Islam. The Quran is the most reliable and comprehensive source of information about prophethood. Therefore, examining prophecy in the context of the Quran is an indispensable step towards gaining a deeper understanding of Islam. In this context, belief in prophethood is an integral part of faith. The lives and teachings of the prophets strengthen people's faith and encourage them to stay on the right path. Faith does not only mean confirming something at the heart, but also turning it into action. Living in accordance with the teachings of the prophets is a requirement for faith. Throughout history, attitudes towards prophets have tended to be extremely extraordinary. The tendency to completely ignore or disregard the prophets and to exalt them as divine beings is contrary to the basic principles of Islam. Prophethood is one of the fundamental principles of faith in Islam and so indispensable for understanding the religion and living it. Prophets, as messengers sent by Allah to humanity, conveyed the religion correctly and set examples for people. Therefore, understanding the faith in prophethood correctly is an important step towards a better understanding of the religion of Islam. In this context, this study aims to contribute to academic studies on this subject by emphasizing the theological importance of the concept of prophethood.

**Keywords:** Islam, Prophethood, Revelation, Faith, Community Order.

## GİRİŞ

Dini konularda bilimsel araştırma yapmak hem akademik dünyada hem de toplum genelinde önemli bir ihtiyaçtır. Ancak, bu tür araştırmaların başarılı olabilmesi için, araştırmacının bilimsel yöntemlere uygun olarak çalışması, önyargılarından arınması ve çok disiplinli bir yaklaşım benimsemesi gerekmektedir. Metodik tahkikat sürecinde, araştırmacılar usul hakkında vaz'edilen ilmi malumatın sıhhatini ve tarafsızlığını korumaya çalışır. Bilginin ortaya çıkmasından yayımlanmasına kadar bütün merhalelerde, araştırmacılara metodolojik ve etik çerçeveler sunarak bilimsel bilginin güvenilirliğini ve objektifliğini sağlar.(Gül, 2020, ss. 103-120) Aksi takdirde, dinî konularda yapılan çalışmalar, bilimsellikten uzak, subjektif ve yanıltıcı sonuçlar ortaya çıkarabilir. Kitap ve sünnet, İslam dininin temel kaynaklarıdır ve Müslümanların hayatlarına yön veren birer rehberdir. Bu kaynakların vermiş olduğu ölçüler içerisinde kalmak hem ferdî hem de toplumsal düzeyde birçok fayda sağlar. Müslümanların, Kitap ve sünnetin emirlerine ittiba etmeleri, İslam'ın emrettiklerini yaşama ve İslam ümmetine hizmet etme konusunda önemli bir sorumluluktur. Kur'an-ı Kerim'in ilâhî mesajının doğru bir şekilde anlaşılması ve hayatımıza tatbiki için, Hz. Peygamber'in sünneti temel bir referans noktasıdır. Sünnet, Kur'an'ın müteşabih yönlerini izah eder, ahkâmını belirginleştirir ve İslam'ın yaşanabilir bir din olduğunu gösterir.(Soysaldı, 2002, ss. 1-8) Bu çalışma, "bi'set" kavramının ve peygamberlik kurumunun önemini vurgulayarak, bu konudaki akademik tartışmalara katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

## Nübüvvet

Kur'an'ın temel meselelerinden biri olan peygamberlik kurumu (nübüvvet), kavramsal olarak "gönderilme" (bi'set) olayına dayanmaktadır. "Nebi" terimi, Kur'an-ı Kerim'de Allah tarafından insanlara elçi olarak gönderilen kişileri ifade eder. Bu kelime, "haber getiren" anlamına gelir ve "nübüvvet" (peygamberlik) makamını temsil eder. Lügavî açıdan "Nübüvvet ve nebi kelimeleri, Allah ile insan arasındaki ilâhî iletişimin kurulması noktasında kullanılan, birbirini tamamlayan iki kavramdır. "Nebi", bu iletişim görevinde bulunan kişiyi ifade ederken, "nübüvvet" ise bu görevin kendisini ifade eder.(İbn Manzûr, 1414, s. 6: 4315)

Nübüvvet, Allah'ın kullarına hak ve hakikati bildirmek üzere gönderdiği elçilerin bu görevidir ve böylece insanlığın üzerine düşeni yerine getirmesini sağlar.(Yavuz, 2007, ss. 279-285) Allah, insanlığa rehberlik etmek için peygamberler göndermiş ve onlara kutsal kitaplar indirerek şaşmayacakları doğru yolu göstermiştir.<sup>1</sup> Allah, insan topluluklarına doğru yolu gösteren tebşir ve inzârda bulunan peygamberler göndermiştir. Allah tarafından beşeriyete bir lütuf eseri olarak gönderilen peygamberler, ilâhî tebliğ görevlerinde ortak bir anlayışla insanlığa tevhid inancını, doğru yolda olmayı hak ve adalet ilkesi içerisinde beraber yaşamayı öğretmişlerdir. Peygamberlerin rehberliği, bireylerin ve toplumların manevi ve ahlakî olarak yükselmelerine (kemal) yardımcı olur.(İbnü'l-Hümâm, 2005, s. 120) Nübüvvet kavramı tevhide dayalı bütün semavî dinlerde vardır. İslam inancında peygamberlik, temel bir inanç esasıdır. Peygamberler, Allah'ın insanlığa gönderdiği elçiler olup, vahiy içerikli mesajları insanlara ulaştırma görevini üstlenirler. Peygamberlik, insanın çalışarak elde edebileceği ilâhî bir gerçekliktir. Peygamberler, Allah'ın seçtiği mümtaz şahsiyetler olup, insanlığa sırat-ı müstakimi göstermekle görevlidirler. Peygamberlerin bilgi kaynağı Allah olduğu için, bu bilgiler içinde şek ve şüphe bulunmayan mutlak doğruluk taşımaktadır. Bu durum, İslam inancının temelini oluşturan vahiy eksenli inanç esasıdır. Nübüvvet, Allah'ın peygamberlere tevdi ettiği kutsal bir emanettir. Bu emanetin gerçek anlamının tam olarak anlaşılması, yalnızca günümüze kadar mu'cizevî bir eser olarak ulaşmış olan Kur'an-ı Kerim'de yer alan bilgilerin tedkik edilmesiyle mümkündür. Nübüvvetin anlaşılmasının en doğru kaynağı Kur'an'dır. Kur'an, peygamberlerin görevlerini ve dinin temel ilkelerini anlamamıza yardımcı olur. Kur'an'daki nübüvvet kavramları, peygamberlerin kim olduklarını, ne yaptıklarını ve neden gönderildiklerini açıklar. Peygamberlerin hal ve hareketleri tutum ve davranışları ve sözleri, inananlar için birer mürşitlik vazifesi görür ve dinî emir ve nehiylerin günlük hayatta nasıl tatbik edilebileceğini gösterir. Bu görev, insan iradesinin haricinde, Allah tarafından belirlenmiştir. Nübüvvetin doğru anlaşılması, dinin doğru yaşanmasını netice verir. İnsanların peygamberlere inanma konusunda bahaneler üretmelerini önlemek amacıyla, ilâhî mesajların doğruluğunu teyit eden mu'cizeler gösterilmiştir.(Bulut, 2011, ss. 65-78) Bu mucizeler, genellikle beş duyuya hitap eden olağanüstü olaylar veya geleceğe dair haberler şeklinde ortaya çıkmış hem iman edenlerin inancını güçlendirmiş hem de inkâr edenleri haklı çıkaracak bir zemin bırakmamıştır.(Yavuz, 2007, ss. 279-285)

### **Semavî Dinler ve İslam Mezheplerinde Peygamberlerin Gönderilişi (Bi'set)**

Bi'set kelimesi "göndermek veya görevlendirmek, harekete geçirmek"(İbn Manzûr, 1414, s. 2: 116) gibi manaları farklı bağlamlarda anlamlar kazanabilen zengin bir kelimedir. İslâmî terminolojide Allah'ın, kullarından irâde ettiği şahsı peygamber olarak vazifelendirmesidir. Kur'an'da "Bi'set" kelimesi, ölüleri diriltme, uyandırma, peygamberlikle görevlendirme,<sup>2</sup> ilham etme,<sup>3</sup> öldükten sonra dirilme,<sup>4</sup> uykudan uyandırma, hükümdar,<sup>5</sup> elçi/temsilci veya hakem seçip görevlendirme, azabı musallat kılma gibi çok yönlü değişik anlamlara gelmektedir. Bi'set, Allah Teâlâ'nın, ibâdından münâsip gördüğünü nübüvvet ve risâlet ile memur kılması; husûsî mânâda ise Hazret-i Muhammed (s.a.v.)' in risâlet vazifesiyle teşrif buyurması demektir.(Kazancı, 1992, ss. 217-218)

Peygamberlik, yalnızca Allah'ın seçimiyle gerçekleşir ve bir kişinin peygamber olduğunu da ancak Allah'ın bildirmesiyle anlayabiliriz. Allah, insanlığa marziyatını ve hükümlerini iletme için, müjdeci ve uyarıcı elçilerini vazifelendirmiştir. Kur'an'a göre Allah, insanlık tarihiyle birlikte peygamberlerini göndermeye başlamıştır.

<sup>1</sup> Yûnus, 10/47.

<sup>2</sup> Âli İmrân, 3/164.

<sup>3</sup> Mâide Sûresi 5/31.

<sup>4</sup> Hac, 22/7.

<sup>5</sup> Bakara, 2/247.



İnsanlık tarihi, Âdem Peygamber'den başlayıp kıyamet gününe kadar yedi bin yıllık bir zaman dilimini kapsar.(Alî el-Muttakî, 1401, s. h.no: 16459) Bu süreçte, Allah'ın insanlara yol göstermek üzere görevlendirdiği peygamberler silsilesi, Hz. Âdem (a.s.) ile başlamış ve Hz. Muhammed (s.a.v.) ile son bulmuştur. İnsanlık ilk var olduğunda tek bir topluluk halindeydi, fakat zamanla farklı düşüncelere ayrıldılar. Allah, bu ayrılığın ardından insanlara doğru yolu göstermek ve anlaşmazlıkları çözmek için elçilerini ve kutsal kitaplarını göndermiştir. Peygamberler, insanları Allah'a ibadet etmeye ve şeytanın tuzaklarından uzak durmaya davet ederek, insanların doğru yolu bulmalarını ve ahirette kurtuluşa ermelerini gaye edinmişlerdir.<sup>6</sup>

Semavî dinler, nübüvvet kavramını temel inanç esasları arasında ortak inanca sahip iken, peygamberlerin nitelikleri ve mahiyeti konusunda farklı görüşler ortaya koymuşlardır. Bu farklılıklar, dinlerin tarihsel süreç içindeki gelişimleri, kültürel etkileşimleri ve teolojik yorum farklılıklarından kaynaklanmaktadır.

Yahudilik inancına göre, peygamberlere olan iman temel bir ilke olup, Tanrı ile insanlar arasında aracı konumunda olan peygamberlerin en önemlisi, kendisine Tevrat vahyedilen Hz. Musa'dır ve peygamberlik silsilesi Malaki ile son bulmuştur.

Hristiyan teolojisi, Yahudi peygamberlik geleneğini miras almakla birlikte, İsa Mesih'i (Hz. İsa) peygamberlik makamından farklı bir statüye yerleştirir; zira İsa Mesih, Hristiyan inancında, Tanrı'nın enkarnasyonu (bedenleşmesi) olarak kabul edilir. Böylelikle, İsa Mesih, ilâhî vahyin bir aracı olmaktan ziyade, ilâhî özün doğrudan bir tezahürü olarak görülmektedir. Hristiyan inancında, İsa Mesih'in çarmıha gerilmesi ve dirilişi hadiselerini, insanlığın asli günahından kurtuluşunun temel şartı olarak değerlendirir. Bu teolojik çerçevede, İsa Mesih'in kefareti, insanlığın günah yükünü üstlenerek, ilâhî adalet ve merhametin bir arada tecelli ettiği bir kurtuluş ameliyesi olarak ifade edilir.(Harman, 2000, ss. 465-472)

Peygamberlere iman konusunun doğru anlaşılması ancak peygamberler ve onların vahiy yoluyla getirdikleri mesajların içerikleri sayesinde mümkündür. Nübüvvet ve peygamberlerin mesajları, tarih boyunca ve günümüzde çeşitli tenkitlere maruz kalmış, bu eleştiriler, vahiy kaynağına, mucizelere, peygamberlerin kişiliğine ve mesajların içeriğine tereküz etmektedir. Günümüzde ise bu eleştiriler daha çok bilimsel ve felsefî iddialara dayandırılmaktadır. İslam âlimleri, tarih boyunca nübüvveti yönelttilen eleştirilere karşı sağlam ve ikna edici cevaplar vererek İslam inancının temelini oluşturan bu önemli konuyu savunmuşlardır. Bu savunmalar hem aklî hem de naklî delillere dayanarak nübüvvetin mümkün ve gerekli olduğunu ortaya koyma gayreti içinde olmuşlardır.

İtikadî İslam Mezhepleri özellikle nübüvvet kavramı üzerinde yoğunlaşarak, bu konuda çeşitli görüşler ve yorumlar ortaya koymuştur. Mezhepler, nübüvvetin kapsamı, mahiyeti, imkânı, gerekliliği, ispatı, vehbî oluşu ve sona ermesi gibi temel sorulara farklı cevaplar vererek İslam düşüncesinin zenginliğini ortaya koymuştur. Birçok İslam âlimi, Allah'ın peygamberler göndermesini, insanlığın iyiliği ve mutluluğu için bir hikmet olarak değerlendirmiş, Bazı İslam âlimleri ise, insanın zaafı ve sınırlılıkları nedeniyle peygamberlere ihtiyaç duyduğunu ve bu nedenle nübüvvetin insanlık için zorunlu olduğunu savunmuşlardır. Ehl-i Sünnet âlimlerine göre, Allah'ın peygamberler ve kutsal kitaplar göndermesinin temel sebebi, insanlığa doğru yolu göstermek ve onları hidayete erdirmektir. Bu ilâhî hikmet, İslam fikriyatına önemli bir yer tutar ve çeşitli yönleriyle akademik çalışmalara konu olmuştur.<sup>7</sup>

**Nübüvvetin Gerekliliği ve Evrenselliği: İslam Düşüncesinde Farklı Perspektifler**

İslam tarihinde nübüvvet meselesi, erken dönemlerden günümüze dek süregelen önemli bir tartışma sahası olmuştur. İslam dünyasında tezahür eden itikadî ve siyasî akımlar, nübüvvet kavramını farklı zaviyelerden tetkik ederek etraflı mülahazalarda bulunmuşlardır. Mezheplerin nübüvveti yaklaşımları incelendiğinde hem ortak kabuller hem de dikkat çekici farklılıklar ortaya çıkmıştır.

<sup>6</sup> Bakara, 2/213; Nisâ, 4/165; Nahl, 16/36; İsrâ, 17/15.

<sup>7</sup> Geniş bilgi için bakınız; (Önal, 2013)

**Mu‘tezile**, akıl temelli bir yaklaşım benimseyerek, Allah’ın peygamber göndermesinin zorunlu olduğunu savunmuştur. Bu görüş, esas olarak “adalet” ilkesine dayanmakta olup, Allah’ın insanlara en faydalı ve en mükemmel olanı yaratmasının gerekliliği anlayışına dayanmaktadır. Mu‘tezilî âlimler, nübüvvetin insanlık için faydalı ve huzur ve saadete müteveccih bir gayesinin olduğunu belirterek, Allah’ın en iyi olanı yaratma zorunluluğundan hareketle peygamber göndermenin de Allah’a vacip olduğunu ifade etmişlerdir. Onlara göre, Allah, kullarına en uygun ve faydalı olanı yaratmakla yükümlüdür; aksi takdirde bu durum, Allah’a zulüm isnat etmek anlamına gelir ki bu, O’nun adalet anlayışıyla çelişir. Bu yüzden Allah’ın adil olarak vafedilebilmesi için peygamber göndermesi zorunludur. Kâdî Abdülcebbâr (ö. 415/1025), nübüvvet konusunu genellikle Berâhime topluluğunun içinde peygamber göndermeyi reddedenlere cevap olarak ele alır. Ona göre, Allah’ın peygamber göndermesi caiz, isabetli ve hasendir. Peygamberlerin gönderilmesinin maksadı, onlardan öğrenebileceğimiz şer’î meseleleri, ibadetleri ve diğer önemli konuları bilebilmemiz içindir. Bu görüş, nübüvvetin gerekliliğini, Allah’ın adaletinin ve rahmetinin bir yansıması olarak sunar.(Kâdî Abdülcebbâr, 1965, s. 15: 63) Hz. Peygamber'den kesintisiz bir şekilde aktarılan sünnetin, delil teşkil etme gücü açısından Kur'an ile eşdeğerde olduğunu savunur.(Kâdî Abdülcebbâr, 1988/1408, s. 88).

**Şia**, genel manada peygamberlik ve elçilik, Yüce Allah'ın vahiy yoluyla seçtiği, insanlığın en seçkin ve en ahlâklı kişilerine verdiği kutsal bir görevdir. Bu bağlamda, tüm peygamberler, kendilerine verilen tebliğ görevlerini eksiksiz yerine getirmiş, günahsız/masum ve güvenilir kişilerdir. Şîi inancında, peygamberlik, Allah'ın bir lütfu olmasının yanı sıra, aynı zamanda büyük bir sorumluluktur. Hz. Muhammed (s.a.v.), peygamberlerin sonuncusu ve en yücesi olarak kabul edilir. Yüce Allah'ın Kur'an-ı Kerîm'de belirttiği gibi, insanlığın peygamberliğe olan ihtiyacı, onların iyiliği ve yararınadır. Şîi kelamının diğer ekollerden ayrılan temel sebep, Hz. Muhammed (s.a.v.)'in vefatını müteakip nübüvvet bilgisinin doğrudan Hz. Ali'ye ve müteakip imamlara intikal ettiği doktrindir.(Üzüm, 2010, ss. 121-123) Bu düşünce Şîi teolojisini hem Sünnî çizgisinden hem de Mu'tezilî fikirden belirgin bir şekilde ayırmaktadır. Şîi düşüncesi, Hz. Peygamber'in doğumundan ölümüne kadar olan varoluşsal sürecini, lekesiz ve hatasız bir şekilde telakki eder. Bu masumiyet atfı, Hz. Peygamber'den sonraki imamlara da sirayet ettirilerek, bu imamlar meleklerden üstün bir konuma yerleştirilmek suretiyle peygamberlere denk bir statüye yükseltilir.(Yavuz, 2007, ss. 286-291) Peygamberlik konusunda Mu'tezile ile birçok ortak noktaya sahip olan Şîilik, peygamber göndermeyi Allah'ın üzerine düşen zorunlu bir görev olarak kabul eder. Şîilerin peygamberlik konusundaki bu değerlendirmeleri, bazı noktalarda Ehl-i Sünnet'in peygamberlik anlayışıyla benzerlik gösterse de genel olarak Mu'tezile'nin görüşlerine daha yakın bir duruş sergilediği görülmektedir.

**Ebû Hanîfe**'ye (ö. 150/767) göre, Allah peygamber göndermeseydi bile insanlar, kainatta var olan düzeni ve ahengi gözlemleyerek akıllarıyla bu dünyanın bir yaratıcısı olması gerektiğini kavrayabilirlerdi. Zira göklerin, yerin ve diğer varlıkların yaratılışı üzerine düşünen bir kişi, bunların kendiliğinden var olamayacağını anlayacaktır. Bununla birlikte, Allah'a inandığı halde son peygamberin peygamberliğini kabul etmeyen bir kimse, gerçekte Allah'a da iman etmemiş sayılır. Çünkü Hz. Muhammed'e iman etmek, Allah'ın emirlerinden biridir. Bu nedenle, Allah'a iman eden herkesin, Hz. Muhammed'in peygamberliğini de kabul etmesi zorunludur. (İmam-ı A'zam, 2019, s. 23)

**Mâtürîdî** 'nin (ö. 333/944), Hanefî geleneğinden beslenmesi ve Ebû Hanife'nin itikadî görüşlerini geliştirmesi sebebiyle, nübüvvet konusunda da İmam-ı Azam'a benzer düşünceler ileri sürmüştür. Nübüvvetin ilâhî hikmetin ve rubûbiyetin bir tecellisi olduğunu savunur. Nübüvvetin yokluğu, evrenin yaratılışını anlamsız ve amaçsız kılar, bu da ilâhî egemenliğe aykırıdır. Allah'ın peygamber göndermesi bir lütuftur ve aynı zamanda hikmetinin bir gereğidir.(Nesefî, 2012/1432, s. 239) Mâtürîdîler, Allah'ın peygamber göndermesini aklen mümkün, ilâhî hikmet açısından ise vacip olarak kabul ederler.

Peygamberlerin insanlara rehberlik etmesi, Allah'ın ilâhî hikmetinin bir gereği olarak görülür. Ancak, Mu'tezile'nin aksine, bu zorunluluk, Allah'ı peygamber göndermeye mecbur eden bir durum değildir; bunun yerine, Allah'ın peygamberler göndermesi, O'nun hikmetini aksettiren bir tercih olarak anlaşılır. Aklın, tek başına hakikate ulaşmada yeterli olmadığını vurgularlar. Mâtürîdîler, peygamberlerin sadece dinî hidayet sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda toplumların gelişiminde, sanatlar ve mesleklerin yayılmasında da önemli bir rol oynadığını ifade ederler. Aklın, vahyi anlamak ve doğru şekilde yorumlamak için bir araç olarak kullanılması gerektiği vurgulanır. Mâtürîdî kelimeler ekolü, ilâhî hikmetin gereği olarak peygamberliğin varlığını savunur. Bu ekole göre, Yüce Allah'ın insanlığa peygamber göndermesi, insanları doğru yola iletmek ve onlara ilâhî emir ve yasakları bildirmek için zorunludur. Mâtürîdî âlimler, Allah'ın her eyleminin bir hikmete yönelik olduğunu ve O'nun keyfi veya anlamsız eylemlerden münezzehe olduğunu belirtirler. Bu bağlamda, peygamber gönderme fiili, Allah'ın sonsuz ilmi ve hikmetiyle tam bir uyum içindedir. Mâtürîdî bakış açısına göre, insanların kendi akıllarıyla mutlak iyi ve kötüyü belirleyebileceklerini iddia etmek ve bu nedenle peygamberliğe gerek olmadığını öne sürmek, dolaylı olarak peygamberlik kurumunu ve onu görevlendiren Allah'ın meşietine münafî bir durum meydana gelir. Çünkü insanların hayır ve şer kavramlarını en iyi bilebilecek yegâne varlık, sınırsız bilgi sahibi olan Allah'tır. Bu bağlamda, Allah'ın insanlığa peygamberler göndermesi, ilâhî bir lütuf ve merhamet tezahürüdür. Peygamberlerin insan türünden seçilmesi ise, onların toplumlarıyla etkili bir iletişim kurabilmeleri ve örnek bir yaşam tarzı sunabilmeleri açısından büyük önem taşır. Peygamberlerin kendi toplumları içinden seçilmesinin temel hikmeti, onların davranışlarının toplumları tarafından yakından izlenebilmesidir. Böylece, peygamberlerin olağanüstü mucizeleri ve haberleri, onların ilâhî elçiler olduğuna dair kesin bir kanıt oluşturur. Mâtürîdî kelimelerinde peygamberlik, ilâhî hikmetin kaçınılmaz bir sonucu olarak kabul edilir ve insanların doğru yola yönlendirilmesi için vazgeçilmez bir kurum olarak görülür. (E. M. M. b. M. b. M. Mâtürîdî, 2002, s. 271) Nübüvvet, insanın hem dünya hem de ahiret hayatında mutluluğa ulaşabilmesi için gerekli olan bir kurumdur. İnsan, yaratılış itibarıyla akıl ve irade sahibi bir varlık olup, bu özellikleri sayesinde dünya hayatında huzur ve saadet elde etme yollarını belirleyebilir. Ancak, Allah'ın emir ve yasakları, ibadetler, ahiret hayatı ve ahiretteki mutluluğu sağlamak için gerekli esaslar hakkında bilgi edinmesi insanın aklının sınırları dâhilinde değildir. Bu bağlamda, insan aklı, Allah'ın bu emirlerinin tam anlamıyla mahiyetini kavrayamaz ve ardındaki hikmeti idrak etme kapasitesine sahip değildir. (Pezdevî, 1980, s. 131)

Mâtürîdî'ye göre, dinî hükümlerin büyük bir kısmı peygamberler aracılığıyla insanlara ulaştırılmıştır. İbadetlerin nasıl yapılacağı, hangi zamanlarda yapılacağı gibi detaylı bilgiler, peygamberlerin getirdiği şeriat hükümleriyle belirlenmiştir. Bu anlamda, ibadetlerin şekli ve zamanı konusunda peygamberlerin bildirdikleri en doğru olanıdır. Allah, insanların mazeret ileri sürmelerini engellemek ve doğru yolu göstermek için peygamberler göndermiştir. Peygamberlerin tümü, Allah'ın mesajını tam ve doğru bir şekilde insanlara ulaştırmışlardır. (E. M. M. Mâtürîdî, 2004, s. 3: 194–195.) Bu konuda İnsanın sınırlı aklı ve bilgi birikimi, onu doğru yolu bulmakta zorlar. Özellikle dinî konularda, insanın kendi başına doğruyu yanlış ayırt etmesi oldukça zor bir meseledir. Bu nedenle, Allah'ın insanlara peygamberler göndererek doğru yolu göstermesi, bir ihtiyaçtır. Peygamberler, Allah'ın indirdiği vahiy ile insanlara rehberlik ederler ve onları doğru inanç, amel ve ahlâk üzere yaşamaya teşvik ederler. Kur'an-ı Kerim'de Hz. Peygamber'in ahlâkı, “en güzel örnek”<sup>8</sup>) olarak tanıtılır ve onun kişiliği, karakteri ve davranışları, Müslümanlar için en üst seviyede bir hüsn-ü misâl olarak zikredilir. Kur'an-ı Kerim, yalnız Hazret-i Muhammed'in (s.a.v.) değil, sâir enbiyanın dahi âli ahlakî vasıflarını ve nümûne-i imtisal hayatlarını beyan etmek suretiyle, beşeriyete nasıl bir hayat tarzı iktisap etmeleri gerektiği hususunda rehberlik etmektedir.

<sup>8</sup> Ahzâb, 33/21.

**Eş'arî**, (ö. 690/1291'den sonra) nübüvvetin imkânı konusunu daha çok Allah'ın lütfu ve iradesi bağlamında değerlendirmiştir. Allah'ın diğer fiilleri gibi, peygamber gönderme fiilinin de ilâhî kudret dahilinde mümkün olduğu hususunda görüş birliği bulunmaktadır. Onun için nübüvvet, Allah'ın insanlığa olan bir armağanıdır. Bu yaklaşım, Eş'arî'nin genel olarak Allah'ın mutlak kudreti ve insanın acizliği üzerine kurulu olan hikmet anlayışıyla uyumludur. Eş'arî kelamcıları, Allah'ın peygamber gönderme kararını, ilâhî irade ve lütuf bağlamında ele almışlardır. Bu yaklaşım, Allah'ın mutlak hâkimiyeti ve insanın O'na muhtaçlığı üzerine kuruludur.(İbn Fûrek, 1987, ss. 174-175) Nübüvvet olmadan, tevhîd yani Allah'ın birliğine iman hem korunamayacak hem de gelecek nesillere aktarılamayacaktır. Peygamberler, tevhîd inancını insanlara öğretmiş, bu inancın yaşanır hale gelmesini sağlamış ve sonraki nesillere bu mirası taşımıştır. Dolayısıyla, tevhîdin korunması ve yayılması için nübüvvet vazgeçilmez bir unsurdur. Eş'ârîler, ulûhiyet, nübüvvet ve hüsün-kubuh (güzellik ve çirkinlik) konularında aklın her şeyi tam anlamıyla kavrayamayacağını savunurlar. Akıl, Allah'ın peygamberler aracılığıyla ilettiği mesajların içindeki güzellik ve çirkinliği anlamada bir araçtır. Eğer vahiy, aklın kabul edemeyeceği bir içerik taşıyorsa, akıl bu vahyi reddederdi, ancak bu durum Allah'ın hikmetine ters düşerdi. Eş'ârîlere göre, Allah'ın koyduğu kurallarda derin bir hikmet bulunmakla birlikte, her fiilde bu hikmetin açıkça görünmesi gerekmez. Peygamberlerin gönderilmemesi halinde de Allah'ın hikmeti farklı şekilde anlaşılabilir, fakat bu insanlara zulüm anlamına gelmezdi. Eş'ârîler, peygamber gönderme meselesini Allah'ın iradesinin bir sonucu olarak kabul ederler ve Allah dilerse hiç peygamber göndermeyebileceği gibi, birden fazla peygamber yerine yalnızca bir peygamber gönderebilirdi. Nübüvvet, Allah'ın kudret ve iradesi dâhilinde bir durum olup, Allah her şeye kadir ve her şeyin sahibidir; bu nedenle kimse Allah'ı bir şeye zorlayamaz. Bu bakımdan, peygamber göndermek, Allah'ın lütuf ve merhametinin bir göstergesidir.(Cüveynî, 1950, s. 303) Kur'an'da Hz. İbrahim "sıddîk nebi"<sup>9</sup> (doğru sözlü peygamber), Hz. Musa "ihlaslı nebi"<sup>10</sup>, Hz. İsmail "vaadinde sadık nebi"<sup>11</sup>, Hz. İdris "sıddîk nebi"<sup>12</sup> gibi sıfatlarla anılırlar. Bu ve diğer peygamberler, insanlığa her açıdan örnek teşkil eden güzel insan modelleridir. Hz. Davud<sup>13</sup>, Hz. Süleyman<sup>14</sup> ve Hz. Eyyüb<sup>15</sup> gibi bazı peygamberler, Allah'ın büyük imtihanlarına maruz kalmışlardır. Ancak bu imtihanları sabır ve metanetle karşılayarak Allah'ın rızasını kazanmışlardır. Allah da onları "ne güzel kul" diyerek takdir etmiştir. Peygamberlerin (aleyhimüsselam), sabrı, sadakati, cesareti, adaleti ve diğer güzel vasıfları, Müslümanlar için hüsn-ü misal niteliğindedir.

### **Varlık Âleminde Nübüvvetin Hikmeti ve Beşeriyet İçin Temel Amaçları**

İnsan, halifelik görevini layıkıyla yerine getirebilmesi için ilâhî bir rehber ihtiyacı duymaktadır. Bu ihtiyaç, Allah Teâlâ tarafından bi'set-i enbiyâ ile karşılanmıştır. Peygamberler, Allah'ın gönderdiği elçiler olup insanlara doğru yolu gösterme, ilâhî mesajları tebliğ etme ve ahlâkî değerleri öğretme görevini üstlenirler. Nübüvvetin varoluş gayesi ve temel amaçları özetle şunlardır:

- İlâhî emir ve nehiylerin insanlığa ulaştırılması: Peygamberler aracılığıyla Allah'ın emir ve yasakları, dünya ve ahiret hayatına dair bilgiler insanlara ulaştırılır.
- İnsanın yaratılış amacının anlaşılması: Peygamberler, insanlara kendi varoluş amaçlarını hatırlatır ve onları hayata dair doğru bir perspektifle donatır.
- Toplumsal düzenin sağlanması: Peygamberler, insanları bir arada yaşamaya teşvik eder, toplumsal adaleti sağlar ve ahlâkî çöküşü önler.

<sup>9</sup> Meryem, 19/41.

<sup>10</sup> Meryem, 19/51.

<sup>11</sup> Meryem, 19/55.

<sup>12</sup> Meryem, 19/56.

<sup>13</sup> Sa'd, 38/24.

<sup>14</sup> Kehf, 18/23-23.

<sup>15</sup> Yûsuf, 12/86.



- Ahiret hayatına hazırlanma: Nübüvvet, insanları akıllarıyla doğru yolu bulmaya teşvik ederek onları hem bu dünyada hem de öteki dünyada en yetkin hale getirmeyi hedefleyen ve uygarlıkların ilerlemesinde temel bir unsur olan ilâhî bir mekanizmadır.(Râzî, 1990/1411, s. 4: 73-74) "Bütün peygamberler, insanlığa hem yaratılış amacını hem de dünya üzerindeki sorumlulukları konusunda rehberlik etmekle görevlendirilmiştir."

Peygamberler, ilâhî vahyin insanlığa tebliğ edilmesinde görevlendirilmiş, ilâhî yol göstericilerdir. İnsanlığın fitratına uygun yaşamasını sağlamak, erdemli bir hayat sürmek ve toplumsal huzuru tesis etmek gibi önemli bir göreve sahiptirler. İnsanları fitratlarına uygun yaşamaya teşvik ederek, insanlık tarihine yön vermişlerdir. Peygamberlerin bu evrensel mesajı, günümüzde de geçerliliğini korumakta ve insanlığın ortak sorunlarına hal çaresi bulma noktasında önemli bir kaynak teşkil etmektedir. Kur'an ve Sünnet'in doğru anlaşılması ve uygulanması için ilim ehli kişilerin rehberliğinden faydalanmak, peygamberlerin tebliğ ettiği ilahi mesajın doğru anlaşılması ve hayata geçirilmesi için onların varisleri olan alimlerin rehberliğine başvurmakla eşdeğerdir. Bu sayede, peygamberlerin gönderiliş gayesi olan insanlığın doğru yola iletilmesi ve ilahi hakikatlerin korunması misyonu sürdürülmüş olur.

### Vahiy ve Peygamber

Vahyin sözlük anlamı: Gizlice ve hızlı bir şekilde bildirmek. Konuşmak, ilham etmek, işaret etme, kitap ve mektup, ima, işaret, kitabet, risâlet, ses ve sürat(İbn Manzûr, 1414, s. 15: "Vhy" md.) manalarını içermektedir. İstilahî anlamı ise: Allah'ın, seçtiği peygamberlere, melek aracılığıyla veya doğrudan, bilgi, emir ve yasaklarını bildirmesi, tarihin seyrini etkileyen ve insanlığın manevi gelişiminde belirleyici bir rol oynayan ilâhî bir iletişim biçimi olarak kabul edilir.(Cürcânî, 1983–1403, s. 40) İslam inancına göre, vahiy, Allah'ın insanlığa yol göstermek için kullandığı temel araçtır. Kur'an-ı Kerîm, Allah'ın Hz. Muhammed'e (s.a.v.) vahiy yettiği sözleridir. Vahiy, peygamberlerin insanlara Allah'ın mesajlarını iletmesini sağlar ve Allah'ın seçtiği peygamberlere emirlerini, yasaklarını ve diğer dinî bilgileri bildirmesi anlamına gelir. Peygamberler, vahiy alırken kendilerine ait hiçbir şey katmazlar. Vahiy, Allah'ın kelamı olduğu için kesin ve değişmezdir.

Allah'ın seçkin kulları olan peygamberler, emir ve yasakları eksiksiz bir itaat tebliğ eder, vahiy de onlar aracılığıyla insanlığa sunulan eşsiz bir hidayet ve doğru yol rehberidir..(Râzî, 1990/1411, s. 9: 79-82) Kur'an-ı Kerîm'de Allah'ın peygamberlere vahiy göndermesinin çeşitli şekillerde gerçekleştiği bildirilmektedir.<sup>16</sup> Kur'an'ın Allah'ın kelamı olduğuna ve vahiy yoluyla indirildiğine inanmak, İslam'ın temel inanç esaslarından biridir ve tüm Müslümanlar tarafından kabul edilir. Bu inanç, İslam'ın özünü oluşturan ve Müslümanları bir araya getiren en önemli öğelerden biridir. Kur'an-ı Kerîm'de "vahiy" terimi, sadece insanlara yönelik ilâhî bildirimleri değil, aynı zamanda doğadaki içgüdüsel yönlendirmeleri ve evrensel süreçleri de ifade eder. Bu bağlamda, vahiy kavramı iki ana başlık altında incelenebilir: Birincisi: peygamberlere gönderilen ve ilâhî emirleri, bilgileri ve hükümleri içeren vahiy anlayışı. İkincisi: Allah'ın yaratılış kanunları çerçevesinde canlılara (örneğin bal arısına) veya cansız varlıklara (örneğin yeryüzüne) verdiği içgüdüsel yönlendirmeleri ifade eder. Bu tür vahiy, yaratılışın kendisinde var olan ve canlıların veya varlıkların doğasına işlenmiş ilâhî bilgileri ihtiva eder. Kur'an'da vahiy hem insanlara yönelik ilâhî mesajları hem de doğadaki ilâhî düzeni ve yönlendirmeleri içeren geniş bir anlama sahiptir. Hadis kaynaklarında, Hz. Peygamber'in vahiy almaya başladığı anlarda muhtelif vakitlerde ve çeşitli suretlerde vahyin nüzulüne mazhar olmuştur.

**Vahiy meleği aracılığıyla:** Bu, en sık karşılaşılan vahiy şeklidir. Cebrail Allah'ın mesajlarını peygamberlere iletmeyle görevlidir. Vahi meleği, bazen insan suretinde, bazen de kendi asli suretinde görünebilir.(Buhârî, 2011–1432, s. Kitabu't-Tefsir, 53) Kur'an-ı Kerîm, Hz. Peygamber'e toplu bir şekilde değil, ihtiyaç ve olaylara göre, zaman içinde parça parça indirilmiştir.

<sup>16</sup> Şûrâ, 42/51.

Cebrail, ayetleri Hz. Peygamber'e tane tane okuyarak, onun tarafından kolayca anlaşılmasını ve ezberlenmesini sağlamıştır. Bu yöntem, Kur'an'ın Hz. Peygamber'in kalbine iyice yerleşmesine ve onun tarafından en doğru şekilde aktarılmasına yardımcı olmuştur. Dihye b. Halîfe el-Kelbî, sahabeler arasında yakışıklılığı ve güzelliği ile tanınan bir kişiydi. Cebrail, bazı vahiyleri tebliğ ederken onun suretinde görünmüştür. Bu durum, vahyin insanlara daha yakın ve anlaşılır bir şekilde iletilmesine de hizmet etmiştir.(Yazır, 1979, s. 5: 4256-4260)

**Doğrudan ilham:** Allah, bazı zamanlarda peygamberlerin kalplerine doğrudan ilham yoluyla mesajlar iletebilir. Bu durumda herhangi bir aracı veya fiziksel bir iletişim söz konusu değildir. Peygamber, mesajı iç dünyasında bir bilgi veya anlayış olarak hisseder. İlham, özellikle Hz. İbrahim örneğinde görüldüğü gibi, peygamberlerin nübüvvet öncesi dönemlerinde, ilâhî kaynaktan gelen dolaylı bir iletişim ve rehberlik aracı olarak, onların peygamberlik görevine hazırlanmalarında önemli bir rol oynamıştır.<sup>17</sup> Bu durum, sadece Hz. İbrahim'e özgü olmayıp, diğer peygamberlerin hayatlarında da görülür. Örneğin, Hz. Davûd'a zırh yapımının, Hz. Süleyman'a kuşdiline öğretilmesi ve Hz. Âdem'e varlıkların isimlerinin bildirilmesi, ilhamın farklı tezahürleri olarak yorumlanır. Bu örnekler, ilhamın, peygamberlere ve hatta meleklerle bilgi aktarımında kullanılan bir yöntem olduğunu göstermektedir.(Eraslan, 2019, ss. 348-379) Peygamberlere gelen vahiy ile diğer insanların ilhamları karıştırılmamalıdır. İlham, peygamberler dışında da vuku bulabilir, fakat vahiy değildir. Peygamberlerin ilhamı, vahiy niteliğinde kesin bilgi ifade eder. Vahiy ile ilhamın karıştırılması, dini istismara yol açabilir.

**Rüyada vahiy:** Hz. Peygamber'e gelen ilk vahiy, "sadık rüyalar" şeklinde gerçekleşmiştir ve bu rüyalar her zaman doğru çıkmıştır.(Buhârî, 2011–1432, s. Bedü'l-Vahy, 1) Bu rüyalar, ilâhî emirlerin kendisine aktarılmasının önemli bir yolu olmuş, kesin bilgi ve ilâhî mesajlar içermesi bakımından diğer insanların rüyalarından ayrılır. Peygamberler, bazen rüyalarında Allah'tan mesajlar alabilirler. Sâdik rüya, sadece peygamberlere özgü bir vahiy şeklidir.(Buhârî, 2011–1432, s. Bedü'l-vahy, 1) Hz. Peygamber'e bazı bilgiler rüya yoluyla veya ilham aracılığıyla iletilmiştir. Bu nedenle, Kur'an'da yer almayan 'gayri metlûv vahiy' olarak adlandırılan sünnetleri, ilâhî ilhamın bir ürünüdür. Peygamberin masumiyeti gereği, bu şekilde gelen emir ve yasaklar da Müslümanlar için bağlayıcıdır.(Eraslan, 2019, ss. 348-379) "Peygamberlerin rüyaları, ilâhî iradenin bir tezahürüdür ve mutlak gerçeği yansıtır. Diğer insanların rüyaları ise farklı anlamlar taşıyabilir ve kesin bilgi kaynağı olarak kabul edilemez.

**Perde arkasından konuşma:** Allah, bazı peygamberlerle doğrudan konuşmuştur. Bu konuşma, fiziksel bir perde arkasından gerçekleşir, Hz. Peygamber'in uyanırken Allah Teâlâ ile doğrudan konuşması, vahyin özel bir şeklini temsil eder. Bu durum herhangi bir melek veya başka bir varlık olmadan direk olarak Allah ve Hz. Peygamber arasında gerçekleşmiştir. Namazın farz kılınması, Hz. Peygamber'e doğrudan vahy edilmiştir. Bu vahiy, diğer vahiy türlerinden farklı olarak, aracısız bir şekilde gerçekleşmiştir.(Müslim, 1955/1374, s. İman, 279) Peygamber Allah'ın sesini duyar ancak O'nu görmez.<sup>18</sup> Hz. Musa'nın Tur Dağı'nda Allah ile konuşması, bu tür bir vahiy örneğidir.

**Vahiy anında yaşanan değişiklikler:** Peygamberler, vahiy alırken bazı fiziksel ve psikolojik değişiklikler yaşayabilirler. Örneğin, yüzleri değişebilir, terleyebilirler veya kendilerinden geçebilirler. Bu durum, vahyin ağırlığını ve önemini gösterir. Hz. Peygamber 'in vahiy alırken yaşadığı bedensel değişimler, ilâhî kelâmın ağırlığını ve etkisini açıkça ortaya koymaktadır. Hz. Aîşe'nin (r.a.) rivayetine göre, şiddetli soğukta bile vahiy geldiğinde şakaklarından ter akardı.(Buhârî, 2011–1432, s. Bedü'l-Vahy, 1) Hz. Peygamber'in (s.a.v.) vahiy anında yaşadığı olağanüstü haller, ilâhî kelâmın hem kendisi üzerindeki derin etkisini hem de insan idrakini aşan muazzam ağırlığını açıkça gözler önüne sermektedir. Hz. Peygamber, vahiy tecelli ettiğinde bir heybet hali zuhur ederdi.

<sup>17</sup> Enbiya, 21/51.

<sup>18</sup> Şûrâ, 42/51.



Ebû Hüreyre'nin rivayetine göre, vahyin inişi sırasında bu durum öyle etkileyici olurdu ki, o hal zail olana dek hiçbir sahabe bakışlarını kaldırıp Resulullah'a (s.a.v.) yöneltmeye cesaret edemezdi.(Müslim, 1955/1374, s. Cihâd, 84)

### **Kur'an'ın Sunmuş Olduğu Peygamber Modeli**

Nübüvvet müessesesi, dinin vazgeçilmez unsurlarından biridir. İlahî mesajın insanlığa ulaştırılması, erdemli hayat, toplumsal düzen ve inanç birliği gibi önemli işlevleri yerine getirir. Bu nedenle, nübüvvet, insanlık için vazgeçilmez bir müessesedir. İslam inancında peygamberler, Allah'ın kullarına vahyini iletmekle görevlendirdiği seçilmiş masum kişilerdir. Bu elçiler, Allah'ın emir ve yasaklarını insanlara tebliğ etmekle görevlendirilmişlerdir. Peygamberlerin insanî boyutları, Allah'a olan bağlılıkları ve vahiy ile ilişkileri, İslam fikriyatında önemli bir yer tutar.<sup>19</sup>

Kur'an, peygamberleri insan olarak tanıtır. Peygamberler, Allah'ın seçtiği mümtaz insanlar olmakla birlikte, aynı zamanda diğer insanlar gibi yerler, içerler, evlenirler ve çocuk sahibi olurlar. Kur'an'ın sunduğu peygamber modeli, insanlara örnek olacak bir yaşam sürerken, aynı zamanda insanın zayıflıklarını ve hatalarını da içinde barındıran bir hayat tarzları vardır. Hz. Peygamber, ilahî bir elçi olmasının yanı sıra, aynı zamanda bir insandı. Bu durum, onun hayatının her alanında kendini göstermiştir. Kur'an'da ve hadislerde yer alan bilgiler ışığında, Peygamber Efendimizin de diğer insanlar gibi acıkması, susaması, hastalanması gibi maddî bedensel ihtiyaçları olduğu ve sevinç, üzüntü gibi insanî duyguları yaşadığı görülür. Bu haliyle Hz. Peygamberin insanî boyutunun daha iyi anlaşılmasına katkı sağlamıştır. Hz. Peygamber her zaman bir beşer ve Allah'ın kulu olduğunun farkındaydı. Peygamberlik görevini aldıktan sonra da önceki sade yaşamını ve tabii hayatını korudu, alçakgönüllülüğünden hiçbir zaman vazgeçmedi.(Erul, 1997, s. 82)

Peygamberleri hem insan olarak görmek hem de onlara gereken değeri vermek, İslam'ın temel ilkelerine uygun bir tutumdur. Kur'an ve Sünnetin öğretileri, bu konuda bize doğru yolu gösterir. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) peygamberliği, yaşadığı toplum tarafından ilk etapta anlaşılamamıştır.(İbn Hişâm, 1955, s. 82) İnsanlar, ondan peygamberliğini kanıtlayacak olağanüstü özellikler beklediler. Ancak Hz. Peygamber her fırsatta kendisinin de diğer insanlar gibi bir insan olduğunu ve bu tür istekleri yerine getiremeyeceğini vurguladı. Kur'an-ı Kerim'de de bu durum şöyle ifade edilir: De ki: "Ben de ancak sizin gibi bir insanım. Bana, 'Sizin ilahınız bir tek ilahtır' diye vahyolunuyor."<sup>20</sup> Bu ayet, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) peygamberliğinin, insanüstü özelliklere sahip olmasından değil, Allah'tan aldığı vahiy ile gerçekleştiğini açıkça belirtir. Hz. Muhammed (s.a.v.), peygamberlik görevini yerine getirirken her zaman insanlığının bilincinde olmuş ve tevazuunu korumuştur. İnsanların kendisinden beklediği olağanüstü davranışlar yerine, onlara örnek olacak şekilde sade bir yaşam sürmüş ve her zaman Allah'ın kulu olduğunu hatırlatmıştır.(İbn Hişâm, 1955, ss. 265-266) Hz. Muhammed (s.a.v.) "melek-peygamber" değil, tüm beşerî özelliklere sahip bir "insan-Peygamber'di. Bu gerçek, onun ümmetine örnek olma ve yol gösterme görevini daha anlamlı kılmaktadır.

Nübüvvet anlayışında orta yolu takip etmek, peygamberlere hem gereken değeri vermek hem de onları ilâhî bir varlık gibi görmemek arasında bir denge kurmaktır. Bu denge, Kur'an ve sünnetin gösterdiği çerçevede sağlanmalıdır. Peygamberlere iman etmek, onların getirdiği ilâhî emirlere inanmak, onların sünnetine uymak ve onlara sevgi ve saygı göstermek anlamına gelir. Ancak, onlara tapmak veya onlara insanüstü güçler atfetmek gibi aşırılıklardan kaçınılmalıdır. Hadis-i şerifte "Ben de bir insanım; normal insan gibi hoşnut ve memnun olurum, yine normal bir insan gibi kızar ve sinirlenirim. Ümmetimden herhangi bir mümine haksız yere beddua edersem, bunu onun için bir ecir, rahmet ve bağışlanma vesilesi kıl"(Müslim, 1955/1374, s. Birr, 95) Hz. Peygamber'in insanî yönünü ve duygusal tepkilerini vurgulayan bu pasaj, onun bir peygamber olmasının yanı sıra bir insan olduğunu da açıkça ortaya koymaktadır.

<sup>19</sup> İsrâ, 17/93,94.

<sup>20</sup> Fussilet, 41/6.

Onun hoşnut olması, kızıp sinirlenmesi ve beddua etmesi gibi durumlar, onun da diğer insanlar gibi duygulara sahip olduğunu göstermektedir. Bu, peygamberin insanüstü bir varlık olarak görülmesinin yanlışlığını ve onun yaşadığı gerçekliğe aykırı olduğunu vurgular. Ayrıca, Hz. Peygamber oğlu İbrahim'in vefatı üzerine yaşadığı derin üzüntü, onun babalık duygusunu ve insanî yönünü ortaya koymaktadır. Sahâbîlerin bu duruma şaşırması ve Hz. Peygamber'e soru sorması, onların da peygamberin duygusal tepkileri karşısında nasıl davranacaklarını tam olarak bilemediklerini göstermektedir. Ancak Hz. Peygamber'in "Göz yaşarır, kalp hüznolenir"(Buhârî, 2011-1432, s. Cenâiz, 43; Müslim, 1955/1374, s. Fezâil, 62, 63) şeklindeki cevabı, onun hem duygularını ifade ettiğini hem de insanlara bu tür durumların normal olduğunu öğrettiğini göstermektedir.

Kur'an'da Hz. Peygamber'in de günah/zelle işleyebileceği belirtilmektedir: "Şüphesiz biz sana apaçık bir fetih verdik. Bunun sonucu olarak Allah senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlayacak, sana olan nimetini tamamlayacak ve seni doğru yola iletecektir."<sup>21</sup> "Allah'tan başka ilah olmadığını bil. Kendi günahın ve inanan erkek ve kadınların günahı için af dile. Allah dönüp dolaşacağınız yeri bilir."<sup>22</sup> Bu ayetler, Hz. Hz. Peygamber'in de insan olduğunu ve hata yapabileceğini, ancak Allah'ın onu bağışlayacağını ve peygamberlik görevini yerine getirmesinde ona yardımcı olacağını göstermektedir. Bu durum, Müslümanlar için Hz. Peygamber'e olan güveni sarsmamış, aksine onun insanlığını ve Allah'ın rahmetini daha iyi anlamalarını sağlamıştır. Peygamber bilinci, dinin sahit ve sıhatli bir şekilde anlaşılması için vazgeçilmez temel bir unsurdur. Peygamberleri doğru tanımak ve onların vazifelerini tam olarak kavramak, dinî metinlerin doğru yorumlanmasını, imanın güçlenmesini, dinin pratiğe dönüştürülmesini ve toplumsal birliğin sağlanmasını sağlar. Ancak, tarihsel, kültürel ve siyasî faktörler, peygamber bilincini zayıflatabileceği için bu konuda dikkatli olunmalıdır.

### **Peygamberlerin Allah'a Bağlılığı**

Kur'an'da birçok ayette peygamberlerin tebliğ görevi vurgulanır. Örneğin, "Ey Peygamber! Rabbinden sana indirilene tebliğ et. Eğer bunu yapmazsan O'nun elçiliğini yapmamış olursun."<sup>23</sup> Ayeti, peygamberlerin tebliğ görevini ne kadar önemseydiğini açıkça gösterir. Kur'an-ı Kerîm, peygamberlerin sadece ilâhî emirleri tebliğ etmekle yükümlü olmadığını, aynı zamanda toplumları eğiten, doğru yolu gösteren<sup>24</sup>, bir arada yaşama pratiğini öğreten ve Allah'a davet eden<sup>25</sup> birer mübelliğ<sup>26</sup> olduğunu da vurgular. Bu bakımdan peygamberler, sadece dinî liderler değil, aynı zamanda toplum mühendisleri olarak kabul edilebilir. Kur'an-ı Kerîm, peygamberleri sadece ilâhî emir ve nehiyleri tebliğ etmekle yükümlü kılmakla kalmaz, aynı zamanda toplumlar için örnek şahsiyetler olarak sunar. Bu durum, peygamberlerin sadece dinî liderler değil, aynı zamanda ahlâkî ve sosyal birer model olduğunu gösterir.<sup>27</sup>

Peygamberlerin insani vasıfları, Allah'a olan bağlılıkları ise, onların doğru yolu göstermelerindeki en önemli etken olup, Peygamberlerin bu özellikleri, İslam'ın temel inanç esaslarından biridir ve Müslümanların hayatında önemli bir yere sahiptir. Peygamberler, Allah'ın iradesine mutlak bir bağlılık gösterirler.<sup>28</sup> Onlar, ilahî buyruklara kayıtsız şartsız itaat eder ve yalnızca O'nun rızasını hedef ittihaz ederler. Peygamberlerin Allah'a sarsılmaz bağlılığı, insanlara doğru yolu göstermelerindeki en büyük güçtür.

<sup>21</sup> Fetih, 48/1-2.

<sup>22</sup> Muhammed, 47/19

<sup>23</sup> Mâide, 5/67.

<sup>24</sup> Şûra, 52.

<sup>25</sup> Nahl, 16/45.

<sup>26</sup> Gaşiye, 88/22.

<sup>27</sup> Kalem, 68/4.

<sup>28</sup> Yûnus, 10/15-16



Allah'tan gelen vahiy, onların bu bağlılığını pekiştirir ve onları doğru yolda sabit kılar. Hz. Peygamber diğer peygamberlerde olduğu gibi Allah'ın vahyine tümüyle teslim olmuştur. Geçmişteki dürüst yaşamı, peygamberliğinin gerçekliğinin açık bir ispatıdır. Peygamberlik davasına olan derin bağlılığı, insanlığa duyduğu sonsuz merhametin bir yansımasıdır. Hz. Peygamber, Allah'a olan bağlılığını şu duası ile dile getirmiştir: "Allah'ım, beni ve ailemi dünya ve ahirette her zaman sana gönülden bağlı ve samimi kullarından eyle."(Ebû Dâvud, 1988, s. Vitr, 25) Hz. Peygamber (s.a.s.) nübüvvet görevi verilmezden evvelki zamanlarda da Allah'ın emirlerine bağlı kalmış, dürüstlüğü ile tanınmıştır. Tüm peygamberlerin ve özellikle Hz. Muhammed'in (s.a.s.) davasına olan sarsılmaz bağlılığı, insanlığın doğru yola ulaşması için verdikleri amansız mücadelenin temelini oluşturmuştur.

### **İnsanlığa Hidayet Rehberi: Peygamberlerin Gönderilişi**

Allah Teâlâ, insanı yeryüzünde halife olarak yaratmış ve bu halifeliğin gerektirdiği sorumlulukları yerine getirebilmesi için ona peygamberler göndermiştir. Bu ilâhî düzende nübüvvet müessesesi, insanın hem kendi varoluş amacını anlamasına hem de evrenin yaratılış gayesini kavramasına hizmet eden bir köprü vazifesi görmektedir. Kur'an'a göre peygamberlik, insanlığın varoluşuyla birlikte başlamıştır. Allah, insanlara yol göstermek ve onları şeytanın tuzaklarından korumak için peygamberler ve kitaplar göndermiştir. Her topluluğa peygamber gönderilmesi, ilâhî adaletin bir gereğidir. Allah, insanlara doğru yolu göstermek ve onları uyarmak için peygamberler göndermiştir. Bu sayede, ahirette insanların "bize peygamber gelmedi" şeklinde bir mazeret ileri sürmeleri engellenmiştir.<sup>29</sup>

Allah Teâlâ, insanlığa hidayet ve kurtuluş yolunu göstermek amacıyla zaman zaman peygamberler göndermiştir. Bu peygamberler, Allah'ın seçtiği özel kul olup, insanlara ilâhî mesajları ulaştırma görevini üstlenmişlerdir. Peygamberler, insanlık tarihi boyunca ilâhî rehber olarak görev yapmışlardır. Onlar, Allah'ın insanlığa olan lütfu ve rahmetinin bir tecellisidir. Peygamberlerin getirdiği ilâhî emirler, günümüzde de geçerliliğini korumakta ve insanlığın temel sorunlarına çözüm üretme noktasında önemli bir kaynak teşkil etmektedir. İnsan, akıl ve tecrübe yoluyla birçok bilgiye ulaşabilme yeteneğine sahip bir varlıktır. Ancak, evrenin yaratılışı, ahiret hayatı, Allah'ın sıfatları gibi bazı hakikatler, insan aklının kavrama sınırlarının ötesindedir. Bu tür metafizik ve ilâhî bilgilere ulaşabilmek için insanın, Allah'ın özel bir bildirimi olan vahye ihtiyaç duyması kaçınılmazdır. Peygamberler, Allah'ın bu ilâhî emirleri insanlara ulaştıran, tebliğ eden ve örnek hayatlarıyla insanlığa yol gösteren elçilerdir. Peygamberler, sadece bilgi aktarmakla kalmaz, aynı zamanda insanları Allah'a yöneltir, onlara ibadet etmelerini öğretir ve toplumsal hayatın nasıl yaşanacağı hususunda yol gösterir. İnsanın aklıyla ulaşamayacağı hakikatlere ulaşabilmesi, doğru yolu bulabilmesi ve ahirette kurtuluşa erebilmesi için Allah'ın gönderdiği peygamberlere ve onların getirdiği vahye ihtiyaç duyduğu gerçeği, İslam dininin temel inançlarından biridir. Bu inanç, insanın kendi yeteneklerinin farkında olmasını, aynı zamanda ilâhî bilginin önemini kavramasını sağlar. Nübüvvet inancı, Allah'ın varlığı, birliği ve âleme müdahalesi gibi temel inanç esaslarına dayanmaktadır.

Peygamberlerin gönderilmesi, din felsefesi, sosyoloji, tarih gibi farklı disiplinlerin araştırmalarına konu olmuştur. Peygamberlerin getirmiş oldukları ilâhî emir ve yasaklar, insan davranışları, toplumsal yapılar ve tarihsel süreçler üzerinde önemli etkiler bırakmıştır. Peygamberlerin irşat görevi, insanlık tarihinin en önemli dönüm noktalarından biri olarak kabul edilir. İnsan, halifelik görevini layıkıyla yerine getirebilmesi için ilâhî bir rehber ihtiyacı duymaktadır. Bu ihtiyaç, Allah Teâlâ tarafından nübüvvet müessesesi ile karşılanmıştır. Hadislerde farklı sayılarda olmak üzere toplam peygamber sayısına dair bilgiler yer alır. En yaygın olarak kabul edilen görüşe göre, 124.000 peygamber gönderilmiştir. Bu peygamberlerin bir kısmı resûl, bir kısmı da nebi olarak isimlendirilir.

<sup>29</sup> Nisa 4/165.

Resûl, Allah'ın kendisine yeni bir şariat getirmesiyle görevlendirilen peygamberdir. Nebî ise, kendinden önce gelen bir peygamberin şariatını tebliğ etmekle görevlendirilen peygamberdir. Bu bağlamda Hz. Âdem ilk nebî ve Hz. Muhammed ise son resul olarak kabul edilir. Kuran'da geçen "Muhammed sizden hiç kimsenin babası değildir. O Allah'ın Resûlü ve nebîlerin sonuncusudur."<sup>30</sup> Hatmü'n-Nübüvve, Hz. Muhammed (sav)'in son peygamber olduğunu ve İslam inancına göre ondan sonra başka bir peygamberin gelmeyeceğini ifade eden önemli bir kavramdır.(Ebû Dâvûd, 1985, s. 1: 170) Hz. Muhammed'in (s.a.v.) bedeni fani olsa da getirdiği mesaj bakidir ve dünya var oldukça hükmü devam edecektir. Onun âlemlere rahmet olarak gönderilmesinden sonra tüm insanlık ona ve getirdiği tebliğe muhtaçtır. İslam, her dönemde ve her yerde insanlığa rehberlik etmeye devam etmektedir. Müslüman bireyin Allah'a olan bağlılığı ve dindeki sebatı, sürekli bir çaba ve gayret gerektirir. Bu, inanan kişinin manevî gelişiminin ve ahiret inancının bir gerekliliği olup, İslam'ın temel prensiplerinden biridir. Hz. Muhammed (sav)'in son peygamber olduğunu ve kendisinden sonra herhangi bir kişinin peygamberlik iddiasında bulunmasının mümkün olmadığını açıkça ifade etmiştir.

Peygamberlerin insan nevinden olması, Allah'ın meşietiyledir, bunun hemitikadî hem de sosyolojik açıdan önemli sonuçları vardır. Bu durum, ilâhî otoritenin korunması, insanlarla daha etkili iletişim kurulması, örnek bir yaşam sunulması ve güç dengesinin sağlanması gibi birçok faydayı beraberinde getirir. Peygamberlerin insan olması, dinin insan hayatına yön veren ve toplumsal uyumu sağlayan bir yapı olmasına katkı sağlar. Kur'an-ı Kerîm, peygamberlerin sadece Allah'ın kulu ve elçisi olduğunu açıkça belirtmekte ve onları ilahlaştırma eğilimini kesin bir dille reddetmektedir.<sup>31</sup> Tarih boyunca birçok dinde peygamberlerin tanrılaştırıldığı veya tanrıyla özdeşleştirildiği görülmektedir. İslam'ın bu konudaki net duruşu, dinin temel ilkelerinden biri olan tevhid inancının bir gereğidir. İnsanlık tarihi boyunca peygamberlerin ilâhî bir statüye yükseltme eğilimi gözlemlenmiştir. Kur'an, bu tür inançlara karşı net bir duruş sergileyerek, peygamberlerin yalnızca Allah'ın kulu ve elçisi olduğunu vurgular.. Kur'an'ın peygamberler hakkında verdiği bilgiler en doğru bilgilerdir. Peygamberlerin ilahlaştırılmasının reddi hem teolojik hem de sosyolojik açıdan önemli bir konudur. Bu durum, İslam'ın evrensel bir din olmasının ve farklı kültürlerde kabul görmesinin önemli nedenlerinden biridir. İslam dininin mübelliği Hz. Muhammed (s.a.v.) her yönüyle insan bir peygamberdir.(Apak, 2010, ss. 59-72) Hz. Muhammed, kırk yaş civarındayken peygamber olarak görevlendirildi ve bu görev yirmi üç yıl boyunca devam etti. O da diğer insanlar gibi doğmuş, yaşamış, sorumluluklarını yerine getirmiş ve eceli geldiğinde vefat etmiştir. Bu, onun beşeriyetinin bir gereğidir.(Ahmed b. Hanbel, 1995/1416, s. 6: 233; Buhârî, 2011-1432, s. Bed'ü'l-vahiy1; Müslim, 1955/1374, s. İmân, 252)

### Peygamber Anlayışının Getirdiği Değişimler

Peygamberlerin ortaya çıkmasıyla birlikte, dinî inanç sistemlerinde köklü değişimler yaşanmıştır:

- **Tek İlah anlayışı:** bütün peygamberler, tek bir ilahın varlığını öğretmişler ve çok tanrılığa karşı çıkmışlardır.
- **Vahiy ve Kitap:** Peygamberler, Allah tarafından gönderilen vahiyleri insanlara ulaştırmış ve bu sayede, inançlar yazılı hale getirilmiş ve nesilden nesile aktarılmıştır.
- **Ahlakî İlkeler:** Peygamberler, insanlara doğru davranış biçimleri ve ahlâkî değerler konusunda yol göstermişlerdir. Böylece, toplumlar içinde belirli bir ahlâkî düzen kurulmuştur.
- **İbadet Sistemleri:** Peygamberler, ibadetlerin nasıl yapılacağı konusunda kendileri bizzat pratiğini yaparak detaylı bilgiler vermişlerdir. Bu sayede, ibadetler düzenli ve anlamlı hale getirilmiştir.

<sup>30</sup> Ahzâb, 33/40

<sup>31</sup> Tevbe, 9/30



- **Belirsizliğin Azalması:** Peygamberler, inanç konularında net bir çerçeve çizerek, zihinlerde bulunan şek ve şüpheleri ortadan kaldırmışlardır. Bu sayede, insanlar inançları konusunda daha güvenli bir ortama sahip olmuşlardır.

## SONUÇ

İslam düşüncesinde nübüvvet, ilâhî vahyin birincil muhatabını ve bu vahyin mücessem (cisimleşmiş) halini temsil eder. Resuller, ilâhî irade tarafından seçilmiş ve yetkilendirilmiş beşerî şahsiyetlerdir. İslam âlimleri, nübüvvet olgusu üzerine farklı perspektifler ve değerlendirmeler geliştirmişlerdir. İslam düşünce tarihinde nübüvvet, itikâdî İslam ekollerinin üzerinde yoğunlaştığı ve çeşitli argümanların geliştirildiği merkezi bir tartışma alanı teşkil etmiştir. Bu alandaki literatürde, peygamberliğin zaruriyeti ve sübutu hem aklî hem de naklî delillerle tetkik edilmiştir. Bazı İslam âlimleri, nübüvvetin varlığını öncelikle aklî istidlâller üzerinden temellendirmeye çalışmışlardır. Bir kısım müellif ise nübüvveti, ilâhî bir inayet ve ihsan olarak değerlendirmiştir. Başka bir grup ise, farklı inanç sistemlerine yönelik eleştirel bir yaklaşımla nübüvvet konusunu ele almıştır. Mezhep imamları, nübüvvetin imkânı, gerekliliği, kadınların nübüvvetle vasıflanıp vasıflanmaması, peygamberlerin nitelikleri, şefaât, itaat ve özellikle ismet gibi konuları derinlemesine müzakere etmiş ve bu konularda farklı içtihatlarla bulunmuşlardır. Hz. Muhammed (s.a.s.), peygamberlik silsilesinin sonuncusu olarak, Allah'ın insanlık içinden seçtiği elçiler geleneğini sürdürerek gönderdiği son peygamberdir. O, insan olmanın ne demek olduğunu en iyiyaşayan kişi olarak, vahiy alma dışında diğer insanlardan hiçbir farkı olmadığını hem hayatıyla hem de sözleriyle açıkça göstermiştir. Allah'ın peygamber göndermesi, insanlık için ilahi bir rahmettir. Tarih boyunca pek çok peygamber gelmişken, bazı deistler Allah'a inanmakla birlikte peygamberlik, vahiy ve mucize gibi kavramların gerçekliğini reddederler. Buna mukabil, Hz. Peygamber'in örnek yaşamı ve Allah'ın peygamber gönderme geleneği, peygamberliğin insanlık için ne kadar büyük bir lütuf olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

## KAYNAKÇA

- Ahmed b. Hanbel, E. A. A. b. M. Ş. (1995/1416). *El-Müsned*. Kahire: Dâru'l-Hadis.
- Alî el-Muttakî, H. b. A. (1401). *Kenzü'l-Ummâl fî Süneni'l-Akvâl ve'l-Ef'âl*. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle.
- Apak, A. (2010). Günümüzde Hz. Peygamber'in (sav) Doğru Anlaşılması Üzerine Düşünceler. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 19(2).
- Buhârî, E. A. M. b. İ. (2011–1432). *Sahîhü'l-Buhârî*. Beyrut: Daru'l-Beşairi'l-İslamiyye.
- Bulut, H. İ. (2011). Peygamberlerin Başarısında Mucizelerin Yeri ve Önemi, 11(1).
- Cürcânî, A. b. M. (1983–1403). *Et-Ta'rifat*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Cüveynî, E.-M. R. A. b. A. b. Y. (1950). *El-İrşad ila kavâti'l-edilleti fî usûli'l-i'tikad*. Mısır: Mektebetü'l-Hancı.
- Ebû Dâvûd, S. b. D. b. el-Cârûd el-Fârisî et-Tayâlisî. (1985). *Müsned*. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife.
- Ebû Dâvud, S. b. E. b. İ. el-Ezdî. (1988). *Sünenü Ebî Davud*. Beyrut: Dâru'l-Cinan.
- Eraslan, Y. (2019). Vahiy ve İlham Bağlamında Erken Dönem Hanefî Mâtürîdî Kelâm Sisteminin Tasavvufla İlişkisi. *Kader*, 17(2).
- Erul, B. (1997). *Sahabe'nin Sünnet Anlayışı*. Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları.
- Gül, H. (2020). Bilim ve Araştırma Etiği. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(42).
- Harman, Ö. F. (2000). İsa. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi.
- İbn Fûrek, E. B. M. b. H. b. F. el-Ensârî. (1987). *Mücerred-ü Makâlâti's-Şeyh Ebi'l-Hasan el-Eş'arî*. Beyrut: Dâru'l-meşrik.
- İbn Hişâm, E. M. (1955). *Es-Sîretü'n-Nebeviyye*. Mısır: Mustafa el-Babi el-Halebi.

- İbn Manzûr, C. b. M. M. (1414). *Lisânu 'l-Arab*. Kahire: Dâru'l-Maârif.
- İbnü'l-Hümâm, K. (2005). *Müsâyere*. Lübnan.
- İmam-ı A'zam. (2019). *El-Alim ve 'l-müteallim el-Fıkhü 'l-ebzat el-Fıkhü 'l-ekber*. (Hüsametin Vanlıoğlu ve Diğ., Çev.). İstanbul: Muallim Neşriyat.
- Kâdî Abdulcebbar. (1965). *El-Muğnî fî ebvâbi 't-tevhîd ve 'l-adl*. Kahire.
- Kâdî Abdülcebbar. (1988/1408). *Şerhü 'l-Usuli 'l-hamse*. Kahire: Mektebetu Vehbe.
- Kazancı, A. L. (1992). Bi'set. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi.
- Mâtürîdî, E. M. M. (2004). *Te 'vîlâtü Ehli's-sünne*. (Fâtıma Yusuf Haymî, Çev.). Beyrut: Müessesetü'rRisâleti'n-nâşirûn.
- Mâtürîdî, E. M. M. b. M. b. M. (2002). *Kitabü't-Tevhid Tercümesi*. (Bekir Topaloğlu, Çev.). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkez.
- Müslim, E.-H. el-Kuşeyrî en-Nisâburî. (1955/1374). *Sahihu Müslim*. Kahire: Dâru İhyai'l-Kütübi'l-Arabiyye.
- Nesefî, E.-M. M. b. M. b. M. el-Hanefî. (2012/1432). *El-i'timâd fî 'l-i'tikâd*. Cezire: Mektebetü'l-Ezheriyye li't-Tûras.
- Önal, R. (2013). İslam Kelamı'nda Nübüvvet'in Mahiyeti, Kapsamı ve Gerekliliği. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2(2).
- Pezdevî, E. Y. (1980). *Ehl-i sünnet akaidi*. (Şerafeddin Gölcük, Çev.). İstanbul: Kayıhan Yayınları.
- Râzî, E. A. F. M. b. Ö. b. H. (1990/1411). *Mefâtihü 'l-gayb*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Soysaldı, H. M. (2002). Kur'an Sünnet İlişkisi. *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*, (7).
- Üzüm, İ. (2010). Şîa. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi.
- Yavuz, Y. Ş. (2007). Nübüvvet. *Diyanet İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Yazır, E. (1979). *Hak Dini Kur'an Dili*. İstanbul: Eser Neşriyat.